

Docentenhandleiding LitLab en *Nieuw Nederlands Literatuur* vwo 4/5/6

Gebruikt u *Nieuw Nederlands Literatuur* voor uw lessen over literatuur? In deze handleiding vindt u concrete tips om dat literatuuronderwijs aan te vullen met opdrachten van LitLab.

Versie: september 2020

Dit bestand bevat een downloadbare kopie van de online handleiding op de website van LitLab. Ga naar www.litlab.nl/handleiding_nnl voor de meest recente versie van dit materiaal.

Voor vragen of opmerkingen over deze handleiding kunt u contact opnemen met info@litlab.nl.

LitLab

Noordhoff Uitgevers

Universiteit Utrecht

Inleiding

Het materiaal van LitLab biedt leerlingen een kennismaking met literatuuronderzoek. De Proeven en Leesclubs dragen bij aan de ontwikkeling van hun onderzoeksvaardigheden, en leren ze als literatuuronderzoekers te lezen. Zo vullen leerlingen de analysevaardigheden aan die ze in [Nieuw Nederlands Literatuur](#) opdoen. Concreet betekent deze aanvulling dat leerlingen:

- met andere literaire begrippen leren werken dan de terminologie die ze kennen uit *Nieuw Nederlands Literatuur*,
- tekstfragmenten uit *Nieuw Nederlands Literatuur* leren vergelijken en contextualiseren met andere teksten.

De LitLab-opdrachten zijn dus te gebruiken als verwerkingsopdrachten van de stof van *Nieuw Nederlands Literatuur*, en bieden een verdiepende verkenning waarin leerlingen op de basis voortbouwen die ze in *Nieuw Nederlands Literatuur* gelegd hebben.

Opbouw LitLab en *Nieuw Nederlands Literatuur*

Nieuw Nederlands Literatuur bestaat uit 5 cursussen van in totaal 13 (havo) en 14 (vwo) hoofdstukken die havo-vwo leerlingen voorbereiden op de verschillende onderdelen van het examendomein 'Literatuur': literaire begrippen (met name cursus 1, 2), literatuurgeschiedenis (met name cursus 3 en 4) en literaire ontwikkeling (met name cursus 4 en 5, deels gebaseerd op de didactiek van Lezen voor de Lijst).

De Proeven en Leesclubs van LitLab sluiten aan op al die examendomeinen van Literatuur, maar door de vele schrijf-, onderzoek- en debatopdrachten zijn ze ook inzetbaar voor leerdoelen uit de andere subdomeinen van het schoolvak Nederlands, zoals argumentatievaardigheden en schrijfvaardigheden. Zie de [docentenhandleiding](#) van LitLab voor een uitgebreide verantwoording van de opbouw en didactiek van LitLab.

Dwarsverbanden tussen LitLab en *Nieuw Nederlands Literatuur*

In deze handleiding leggen we zes verschillende dwarsverbanden tussen LitLab en de werkboeken van *Nieuw Nederlands Literatuur*.

1. **Genre:** leerlingen verdiepen in een Proef hun kennis van de genres die aan bod komen in *Nieuw Nederlands Literatuur*
2. **Literaire begrippen:** leerlingen vergroten in een Proef het begrippenkader dat ze leren kennen in *Nieuw Nederlands Literatuur*

3. **Vaardigheden:** leerlingen ontwikkelen de vaardigheden die ze in *Nieuw Nederlands Literatuur* opdoen
4. **Periode:** leerlingen verdiepen met een Proef of een Leesclub hun inzicht in de historische periodes die *Nieuw Nederlands Literatuur* onderscheidt
5. **Thema:** leerlingen ontwikkelen in een Leesclub andere manieren van lezen binnen de thema's die ze kennen uit *Nieuw Nederlands Literatuur*
6. **Tekst:** leerlingen verdiepen in een Proef of een Leesclub hun kennis van één van de teksten waarvan *Nieuw Nederlands Literatuur* een fragment opnam

Het aantal momenten dat u voor een dwarsverband met LitLab kiest, is natuurlijk afhankelijk van de tijd die daarvoor beschikbaar is in uw lesprogramma. We geven bij elke Proef aan hoeveel lesuren die in beslag zal nemen. Voor een Leesclub kunt u 1 of 2 lesuren uittrekken. We hopen dat deze opzet ruimte laat om op een geschikt moment een relevante Proef of Leesclub te kiezen die past bij uw onderwijs en uw leerlingen.

Verschil tussen havo en vwo

Deze handleiding houdt rekening met de verschillen tussen het havo- en het vwo-werkboek van *Nieuw Nederlands Literatuur*. Voor beide niveaus geven we suggesties voor passende verdiepingsopdrachten. Voor vwo ligt het zwaartepunt bij de Proeven en voor havo bij de Leesclubs, waarbij we nadrukkelijk niet suggereren dat de Proeven uitsluitend voor vwo en de Leesclubs uitsluitend voor havo bedoeld zijn. Afhankelijk van de competenties en interesses van uw leerlingen kunt u uiteraard een combinatie maken tussen de verdiepingsopdrachten voor havo en vwo.

Het vwo-werkboek

- Voor Cursus 1 en Cursus 2 bieden we drie verschillende verdiepende opdrachten aan in de vorm van een Proef. U kunt daarbij kiezen tussen dwarsverband 1 'genre', dwarsverband 2 'literaire begrippen' of dwarsverband 3 'vaardigheden'.
- Daarnaast bieden we voor bijna elk hoofdstuk uit Cursus 3 een verdiepende opdracht aan in de vorm van een Proef, volgens dwarsverband 4 'periode' of dwarsverband 6 'tekst'.
- Voor de hoofdstukken uit Cursus 4 bieden we uitsluitend verdieping aan via de Leesclubs, volgens dwarsverband 5 'thema' of dwarsverband 6 'tekst'. Dat doen we omdat deze cursussen net als de Leesclubs hoofdzakelijk de literaire ontwikkeling van leerlingen aanspreken.

Het havo-werkboek

- Voor Cursus 1 en Cursus 2 bieden we twee verschillende verdiepende opdrachten aan in de vorm van een Proef. U kunt daarbij kiezen tussen dwarsverband 1 'genre' en dwarsverband 2 'literaire begrippen'.
- Daarnaast bieden we voor bijna elk hoofdstuk uit Cursus 3 een verdiepende opdracht aan in de vorm van een Leesclub, volgens dwarsverband 4 'periode' of dwarsverband 6 'tekst'.
- Voor de hoofdstukken uit Cursus 4 bieden we uitsluitend verdieping aan via de Leesclubs, volgens dwarsverband 5 'thema' of dwarsverband 6 'tekst'. Dat doen we omdat deze cursussen net als de Leesclubs hoofdzakelijk de literaire ontwikkeling van leerlingen aanspreken.

Toetsing

Bij iedere Proef is het mogelijk om een van de eindopdrachten te becijferen en als toetsopdracht op te nemen in uw PTA (Programma van Toetsing en Afsluiting). Afhankelijk van de Proef kan die eindopdracht de vorm hebben van een kort essay, een onderzoeksverslagje, een creatief schrijven-opdracht of een debat. Kijk daarvoor eerst naar de [docentenhandleiding](#) en [antwoordmodellen](#) van de Proef. Ook de Leesclubs kunnen indien gewenst becijferd worden (door docenten of peers). Daarvoor kunt u gebruikmaken van ons beoordelingsformulier (zie de [docentenhandleiding](#)).

Hoe gebruik ik deze handleiding?

Voor elke cursus uit de werkboek van *Nieuw Nederlands Literatuur* (vwo 4/5/6) vindt u hieronder per hoofdstuk enkele suggesties voor relevant verdiepingsmateriaal van LitLab. Verken de mogelijkheden, kies een dwarsverband dat bij uw lessen en leerlingen past, en plan een moment in uw lesprogramma waarop uw leerlingen met LitLab aan de slag kunnen.

Cursus 1. Praten over proza

Cursus 1 biedt een introductie in de (roman)literatuur als analyse-object. Aan de hand van een reeks romanfragmenten en recensies reikt het materiaal de leerling een begrippenapparaat aan waarmee hij of zij analytisch leert praten en schrijven over literaire verhalen. Het schema hieronder geeft een samenvatting van alle fragmenten en literaire begrippen uit deze cursus.

Hoofdstuk 1. Literatuur

<i>Literatuur</i>	<i>Literaire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none">• Dimitri Verhult, <i>De helaasheid der dingen</i> (2006)• Esther Gerritsen, <i>Roxy</i> (2014)• Renate Dorrestein, <i>Buitenstaanders</i> (1983)• Kader Abdolah, <i>Het huis van de moskee</i> (2005)• Leon de Winter, <i>De ruimte van Sokolov</i> (1992)• Arnon Grunberg, <i>De man zonder ziekte</i> (2012)• Twee recensies van <i>De man zonder ziekte</i> van Rob Schouten en Joost de Vries	Literair, Proza, Autobiografie, Roman, Ironie, Stijl, Neologisme, Titel, Fictie, Literatuur, Personages, Oeuvre, Conflictmodel, <i>Gothic novel</i> , Perspectief, Persoonlijk perspectief, Perspectief van de alwetende verteller, Wisselend perspectief, Onbetrouwbaar perspectief, Setting, Ruimte, Spanning, Vertelheden, Flashback, A-chronologie, Vooruitwijzing, Vertraging, Open plekken, Cliff hanger, Verhaalmotief, Thema, Concreet motief, Abstract motief, Recensie, Interpretatie, Ideeënroman

Verdieping van Cursus 1 via LitLab

We bieden drie dwarsverbanden voor verdieping van Cursus 1 met het materiaal van LitLab.

Dwarsverband 1: genre

Het eerste dwarsverband is gericht op het **genre** dat deze Cursus introduceert: wat is 'literatuur' precies, en wie bepaalt wat literatuur mag heten? Die vragen komen aan bod in Proef 8 'Wat is literatuur?'. Leerlingen maken kennis met twee verschillende visies op deze kwestie: de tekst-immanente (structuralistische) versus de contextuele (institutionele) benadering van literaire kwaliteit.

Proef 8. Wat is literatuur?

- Periode: 2000 – nu
- Niveau: 3
- Vorm eindopdracht: essay, recensie of onderzoeksverslagje
- Hulpmiddelen: [Lezen voor de Lijst](#)

<i>Literatuur</i>	<i>Literaire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none">• geen	Literair veld, Poortwachter, Symbolisch kapitaal

Dwarsverband 2: literaire begrippen

Het tweede dwarsverband is gericht op de **literaire begrippen** die Cursus 1 centraal stelt. In Proef 1 'Personages' ontdekken leerlingen hoe ze literaire begrippen als 'Personage', 'Perspectief' en 'Verteller' kunnen gebruiken om onderzoek te doen.

Proef 1. Personages

- Periode: 1945 – nu
- Niveau: 3
- Vorm eindopdracht: essay of creatief schrijven
- Hulpmiddelen: [Personagebank](#)

Literatuur

- Arnon Grunberg, *De asielzoeker* (2003)

Literaire begrippen

Representatie, Verteller, Ideologie, Personage

Dwarsverband 3: vaardigheden

Het derde dwarsverband is gericht op de **vaardigheden** die leerlingen in deze cursus ontwikkelen en met name het praten over proza. Met een afsluitende LitLab leesclub over Grunbergs *De man zonder ziekte* krijgen leerlingen de kans om de opgedane kennis en vaardigheden toe te passen in een discussie over dit boek.

Leesclub: xx [nog in ontwikkeling]

- Genre: roman
- Tekst: Arnon Grunberg, *De man zonder ziekte* (2012)

Cursus 2. Praten over poëzie

Cursus 2 biedt een introductie in de poëzie als analyse-object. Aan de hand van een reeks gedichten en liedjes reikt het materiaal de leerling een begrippenapparaat aan waarmee hij of zij analytisch leert praten en schrijven over poëtische teksten. Het schema hieronder geeft een samenvatting van alle fragmenten en literaire begrippen uit deze cursus.

Hoofdstuk 2. Poëzie	
<i>Literatuur</i>	<i>Literaire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none">• Maaïke Ouboter, 'Dat ik je mis' (2013)• Herman de Coninck, 'Poëzie' (1980)• Remco Campert, 'Credo' (1951)• Matsuo Basho, 'Op een dorre tak' (17^e eeuw)• Kees Stip, 'Op een gans' en 'Op een groentepaard' (1988)• Drs. P., 'Even uw aandacht graag!' e.a. gedichten (2015)• Leo Vroman, 'Die boom' (2006)• William Shakespeare, 'Sonnet 18' vertaald door Arie van der Krogt (1609/2011)• Tjitske Jansen, 'En dan' (2002)• M. Vasalis, 'Is het vandaag of gistren' (2002)• Neeltje Maria Min, 'Mijn moeder is mijn naam vergeten' (1966)• Ester Naomi Perquin, 'Michael van W.' (2012)• C. Buddingh', 'Vergissen is Menselijk' (1967) en 'rabarbarbarber' (1963)• K. Schippers, 'Bij Loosdrecht' (1967), 'Ja ik heb je lief' (1963) en 'Schildpad' (z.d.)	Poëzie, Bloemlezing, Atonaal, Strofen, Haiku, Puntdicht, Pseudoniem, Allusie, Ollekebolleke, Sonnet, Rijmschema, Italiaans sonnet, Semantisch veld, Beeldspraak, Vergelijking, Metafoor, Shakespeare-sonnet, Metrum, Alliteratie, Assonantie, Parafrazeren, Halfrijm, Binnenrijm, Homoniem, Personificatie, Climax en Anti-climax

Verdieping van Cursus 2 via LitLab

We bieden drie dwarsverbanden voor verdieping van Cursus 2 met het materiaal van LitLab.

Dwarsverband 1: genre

Het eerste dwarsverband is gericht op het **genre** dat deze cursus introduceert. In Proef 16 'Parodie in poëzie' doen leerlingen onderzoek naar de parodiërende functie die poëzie soms opeist. Zij analyseren de parodiërende werking van gedichten van Ramsey Nasr, Michel van der Plas, Piet Paaltjens, Ingmar Heytze, Anne Vegter en Leo Vroman. Zo verdiepen leerlingen hun kennis van het genre: ze leren gedichten niet alleen waarderen als literaire taalbouwsels, maar ook als teksten die in discussie gaan met elkaar en met de samenleving waarin ze ontstonden.

Proef 16. Parodie in poëzie

- Periode: 1880 – nu
- Niveau: 1
- Vorm eindopdracht: creatief schrijven

Literatuur

- Michel van der Plas (?), 'Ik wou dat ik twee hondjes was' (1954)
- Ramsey Nasr, 'Ik wou dat ik twee burgers was' (2009)
- Herman Gorter, 'Zie je ik hou van je' (1890)
- Ingmar Heytze, 'Zie je ik haat je' (2001)
- Anne Vegter, 'Het monster van de angst' (2015)
- Leo Vroman, 'Vrede' (1957)

Literaire begrippen

Satire, Parodie, Ironie

Dwarsverband 2: literaire begrippen

Het eerste dwarsverband is gericht op de **literaire begrippen** die Cursus 2 centraal stelt. In Proef 4 'Voordracht' ontdekken leerlingen hoe ze kunnen herkennen dat een berijmde tekst als de *Beatrijs* tijdens de veertiende eeuw als voordracht gefunctioneerd heeft. Met behulp van de opnames van voordrachten op de website Vogala leren zij literaire begrippen als '(eind)rijm', 'metrum' en 'performatieve literatuur' als onderzoeksinstrumenten hanteren.

Proef 4. Voordracht

- Periode: 1300-1400
- Niveau: 1
- Vorm eindopdracht: essay of creatief schrijven
- Hulpmiddelen: [Website Koninklijke Bibliotheek](#), [Vogala](#), [Scandeermachine](#)

Literatuur

- *Beatrijs* (1374)
- Willem Wilmink, *Beatrijs. Een middeleeuws Maria-mirakel* (2000)
- Jean Pierre Rawie 'No second Troy' (1981)
- Vondel, *Gysbreght van Aemstel* (1638)

Literaire begrippen

Performatieve literatuur, Eindrijm, Metrum, Vertelsituatie

Dwarsverband 3: vaardigheden

Het derde dwarsverband is gericht op de **vaardigheden** die leerlingen in deze cursus ontwikkelen en met name het praten over poëzie. Met een afsluitende LitLab leesclub over Perquins dichtbundel *Celinspecties* (2012) (waarin ook het gedicht 'Michael van W.' opgenomen is) krijgen leerlingen de kans om de opgedane kennis en vaardigheden toe te passen in een discussie over deze bundel.

Leesclub: 11. Schuld & criminaliteit

- Genre: dichtbundel
- Ester Naomi Perquin, *Celinspecties* (2012)

Cursus 3. Historische literatuur

Cursus 3 biedt een inleiding tot de (met name) Nederlandse literatuurgeschiedenis aan de hand van fragmenten uit enkele zeer bekende of invloedrijke werken, zoals *Karel ende Elegast*, het *Wilhelmus* en *Max Havelaar*. Met glossen in de kantlijn voegt deze cursus bovendien een aantal literaire begrippen toe aan het begrippenapparaat uit cursus 1 en 2.

Verdieping van Cursus 3 via LitLab

We bieden twee dwarsverbanden voor verdieping van Cursus 3 met het materiaal van LitLab:

1. Het eerste dwarsverband is gericht op een specifieke **tekst** waarvan een fragment behandeld werd in het hoofdstuk in kwestie. Zo doen leerlingen in Proef 5 'Boeken', Proef 9 'Volksliederen', Proef 13 'Gekleurde taal' en Proef 16 'Parodie in poëzie' onderzoek naar teksten waarvan *NNL* fragmenten opnam (zie het schema hierboven), zoals (respectievelijk) de Bijbel, het *Wilhelmus*, Bredero's *Spaanschen Brabander* en het gedicht 'Aan Rika' van Piet Paaltjens. De opdrachten bij deze teksten uit *NNL* bieden een uitstekende voorbereiding op deze Proeven.
2. Het tweede dwarsverband werpt een breder licht op de literatuurhistorische **periode** die het hoofdstuk in kwestie behandelt. De meeste LitLab Proeven zijn thematisch ingericht en beperken zich meestal niet tot één specifieke literatuurhistorische periode. Toch leggen de meeste Proeven via de keuze van voorbeeldteksten het accent op één periode. In Proef 4 en 5 benaderen leerlingen bijvoorbeeld primair werk uit de Middeleeuwen (zoals de *Beatrijs* en Jacob van Maerlants Rijmbijbel) vanuit een breder thematisch onderzoekskader. Zo kunnen leerlingen in deze Proeven tegelijkertijd hun onderzoeksvaardigheden trainen en hun kennis vergroten van de literatuurgeschiedenis.

Hoofdstuk 3. Oudheid

Hoofdstuk 3. Oudheid	
<i>Literatuur</i>	<i>Literaire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none">• Homeros, De Ilias en de Odyssee (7^e eeuw v. Chr.)• Sophocles, <i>Koning Oedipus</i> (ca. 430 v. Chr.)• Ovidius, <i>Metamorfosen</i> (1 n. Chr.)• De Bijbel (o.a. Genesis 1, Genesis 6, Genesis 41, Exodus 7-34, Job, Mattheüs 26)	Oedipusmotief, Orpheusmotief, Pygmalionmotief

Dwarsverband 6: tekst

Proef 5. Boeken	
<ul style="list-style-type: none">• Periode: 1200-1500• Niveau: 1• Vorm eindopdracht: essay of onderzoeksverslagje• Hulpmiddelen: STCN, YouTube• Benodigdheden: Koptelefoon of oortjes	
Literatuur	Literaire begrippen
<ul style="list-style-type: none">• Anjou Bijbel (1300-1350)• Gutenberg Bijbel (1450-1455)• Jacob van Maerlants Rijmbijbel (1271)	Katern, Katernsignatuur, Verluchtigen

Hoofdstuk 4. Middeleeuwen (500-1500)

Hoofdstuk 4. Middeleeuwen (500-1500)	
Literatuur	Literaire begrippen
<ul style="list-style-type: none">• <i>Karel ende Elegast</i> (13^e eeuw)• <i>Vanden vos Reynaerde</i> (13^e eeuw)• <i>Mariken van Nieumeghen</i> (1518)• <i>Antwerps liedboek</i> (1544)	Historiserend en actualiserend lezen, Satire, Speaking name, Faustmotief

Dwarsverband 4: periode

Proef 5. Boeken	
<ul style="list-style-type: none">• Periode: 1200-1500• Niveau: 1• Vorm eindopdracht: essay of onderzoeksverslagje• Hulpmiddelen: STCN, YouTube• Benodigdheden: Koptelefoon of oortjes	
Literatuur	Literaire begrippen
<ul style="list-style-type: none">• Anjou Bijbel (1300-1350)• Gutenberg Bijbel (1450-1455)• Jacob van Maerlants Rijmbijbel (1271)	Katern, Katernsignatuur, Verluchtigen

Hoofdstuk 5. 1500-1700

Hoofdstuk 5. 1500-1700	
Literatuur	Literaire begrippen
<ul style="list-style-type: none">• Het <i>Wilhelmus</i> (ca. 1570)• P.C. Hooft, 'Wanneer de vorst des lichts' (1610)• G.A. Bredero, <i>Spaanschen Brabander</i> (1618)	Strijdlid, anonieme auteur, propaganda, volkslied, Komedie, Klucht, Landjuweel, Refrein, Rondeel, Ballade

Dwarsverband 6: tekst

Proef 9. Volksliederen

- Periode: 1500 - nu
- Niveau: 2
- Vorm eindopdracht: essay of onderzoeksverslagje
- Benodigdheden: geen
- Hulpmiddelen: Delpher

Literatuur

- *Wilhelmus* (ca. 1570)
- *Wien Neêrlands Bloed* (1815)
- John Ewbank, *Koningslied* (2013)
- Anne Vegter, 'Wilhelmus 2017' (2017)

Literaire begrippen

Apostrof, Toe-eigening, Identificatie

Dwarsverband 4: periode

Proef 7. Bredero's liederen

- Periode: 1600-1700
- Niveau: 1
- Vorm eindopdracht: essay of onderzoeksverslagje
- Benodigdheden: Koptelefoon of oortjes
- Hulpmiddelen: Liederensbank, De Geïntegreerde Taalbank (WNT), DBNL, beeldarchieven van Elzevier en De Wereld Draait Door

Literatuur

- Fluitsma & Van Tijn, 'Vijftien miljoen mensen' (1996)
- RTL Boulevard, 'Koningin van alle mensen' (2013)
- Bredero, 'Kockje' (1622)
- Bredero, 'Van gierige Gerrit, en Modde van Gompen' (1621)

Literaire begrippen

Historische context, Onderhandeling, Dubbelzinnigheid

Hoofdstuk 6. 1700-1800

Hoofdstuk 6. 1700-1800

Literatuur

- Pieter Langendijk, *De wiskunstenars* (1715)
- Hieronymus van Alphen, *Proeve van kleine gedigten voor kinderen* (1778/1782)
- Betje Wolff en Aagje Deken, *Sara Burgerhart* (1782)

Literaire begrippen

Parodie

Dwarsverband 4: periode

Proef 11. Gender

- Periode: 1700 - nu
- Niveau: 3
- Vorm eindopdracht: debat of onderzoeksverslagje
- Benodigdheden: geen

<ul style="list-style-type: none"> Hulpmiddelen: geen 	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> Anoniem, <i>Het wonderlyk leven, en de oorlogs-daden, van de kloekmoedige land en zee-heldin</i> (ca. 1700) Herman Koch, <i>Geachte heer M</i> (2014) 	Gender, Performance

Hoofdstuk 7. 1800-1900

Hoofdstuk 7. 1800-1900	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> Multatuli, <i>Max Havelaar</i> (1860) Piet Paaltjens, 'Aan Rika' (1867) Louis Couperus, <i>Noodlot</i> (1890) Frederik van Eeden, <i>Van de koele meren des doods</i> (1900) 	Pamflet, <i>Monologue Intérieur</i>

Dwarsverband 6: tekst

Proef 16. Parodie in poëzie	
<ul style="list-style-type: none"> Periode: 1880 – nu Niveau: 1 Vorm eindopdracht: creatief schrijven Benodigheden: geen Hulpmiddelen: geen 	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> Michel van der Plas (?), 'Ik wou dat ik twee hondjes was' (1954) Ramsey Nasr, 'Ik wou dat ik twee burgers was' (2009) Herman Gorter, 'Zie je ik hou van je' (1890) Ingmar Heytze, 'Zie je ik haat je' (2001) Anne Vegter, 'Het monster van de angst' (2015) Leo Vroman, 'Vrede' (1957) 	Satire, Parodie, Ironie

Dwarsverband 4: periode

Proef 9. Volksliederen	
<ul style="list-style-type: none"> Periode: 1500 - nu Niveau: 2 Vorm eindopdracht: essay of onderzoeksverslagje Benodigheden: geen Hulpmiddelen: Delpher 	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>

- *Wilhelmus* (ca. 1570)
- *Wien Neêrlands Bloed* (1815)
- John Ewbank, *Koningslied* (2013)
- Anne Vegter, 'Wilhelmus 2017' (2017)

Apostrof, Toe-eigening,
Identificatie

Hoofdstuk 8. 1900-1945

Hoofdstuk 8. 1900-1945	
<i>Literatuur</i>	<i>Literaire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Nescio, <i>Titaantjes</i> (1915) • Paul van Ostaïjen, 'Bedreigde stad' (1921) • Willem Elsschot, <i>Kaas</i> (1934) • Ferdinand Bordewijk, <i>Bint</i> (1931) • Martinus Nijhoff, 'Het souper' (1918) 	<p>Novelle, <i>Vision par derrière</i>, Stijl, Associatie, Fantastisch, Grotesk, <i>Out of character</i></p>

Voor dit hoofdstuk is nog geen passend verdiepingsmateriaal beschikbaar op LitLab.

Cursus 4. Moderne literatuur

Cursus 4 behandelt de naoorlogse literatuurgeschiedenis in zes thematische hoofdstukken: Oorlog, Liefde, Nederland en de wereld, Ouders, Geloof, en Fictie en werkelijkheid. Het doel van deze cursus is niet om een literatuurhistorisch overzicht te bieden van de periode vanaf 1945. In plaats daarvan maakt het materiaal leerlingen vertrouwd met een groot aantal bekende werken uit deze periode en leren zij thematische verbanden te zien tussen die werken.

Hoofdstuk 9. Oorlog	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Dirk Ayelt Kooiman, <i>Montyn</i> (1983) • W.F. Hermans, <i>De donkere kamer van Damokles</i> (1958) • Harry Mulisch, <i>De Aanslag</i> (1982) • Paul Rodenko, 'Bommen' (1951) • Daan de Ligt, 'Heinz' (2009) 	Engagement, Surrealisme, Cynisch
Hoofdstuk 10. Liefde	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
Jan Wolkers, <i>Turks fruit</i> (1969) <ul style="list-style-type: none"> • Arthur Japin, <i>Een schitterend gebrek</i> (2003) • Hanna Bervoets, <i>Efter</i> (2014) • Menno Wigman, 'Tegen de liefde' (2001) • Ingmar Heytze, 'Moeders lessen' (1997) 	L'art pour l'art, Historische roman, Motto
Hoofdstuk 11. Nederland en de wereld	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Adriaan van Dis, <i>Tikkop</i> (2010) • Helga Ruebsamen, <i>Het lied van de waarheid</i> (1997) • Annelies Verbeke, <i>Dertig dagen</i> (2015) • Rodaan Al Galidi, 'Achthonderd zestig' (2016) 	-
Hoofdstuk 12. Ouders	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Maarten 't Hart, <i>Een vlucht regenwulpen</i> (1978) • Oek de Jong, <i>Hokwerda's kind</i> (2002) • Tom Lanoye, <i>Sprakeloos</i> (2009) • Anna Enquist, 'Essentie van het missen' (2004) 	Sarcasme
Hoofdstuk 13. Geloof	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Franca Treur, <i>Dorsvloer vol confetti</i> (2009) • Gerard Reve, <i>Moeder en zoon</i> (1980) • Jacoba van Velde, <i>De grote zaal</i> (1953) • Guillaume van der Graft, 'Tussen het zingende kerkvolk' (1950) 	Debuut, Archaïsch, Allegorie, Existentialisme, Inversie
Hoofdstuk 14. Fictie en werkelijkheid	
<i>Literatuur</i>	<i>Litteraire begrippen</i>
<ul style="list-style-type: none"> • G.L. Durlacher, <i>Strepen aan de hemel</i> (1985) 	Litteraire procédés, Postmodernisme

- Frank Westerman, *Een woord een woord* (2016)
- P.F. Thomése, *J. Kessels: the novel* (2009)
- Tonnus Oosterhoff, 'Kritiek' (2002)

Verdieping van Cursus 4 via LitLab

De LitLab Leesclubs zijn thematisch georiënteerd en sluiten goed aan op de thematische hoofdstukken van Cursus 4. U kunt daardoor elk hoofdstuk uit Cursus 4 passend afsluiten met een Leesclub over een vergelijkbaar thema. Zo krijgen leerlingen de kans om in een discussie met elkaar de opgedane kennis te combineren met de leeservaring van een concrete tekst.

Voor elk hoofdstuk uit Cursus 4 staat er minstens één relevante Leesclub klaar. Deze Leesclubs verdiepen het materiaal van *Nieuw Nederlands Literatuur* vanuit ofwel dwarsverband 5 'thema' ofwel dwarsverband 6 'tekst'. Voor dwarsverband 5 verwijzen we naar een LitLab-thema dat aansluit op het onderwerp van het hoofdstuk. Bij het hoofdstuk over liefde suggereren we bijvoorbeeld om ter afsluiting een leesclub te doen binnen het LitLab-thema 'Liefde & macht'. Voor dwarsverband 6 verwijzen we naar een leesclub over een van de voorbeeldteksten uit het bewuste hoofdstuk *Nieuw Nederlands Literatuur*.

<i>NNL</i> Hoofdstuk	Dwarsverband 5: thema	Dwarsverband 6: tekst
9. Oorlog	<u>Verleden & herinnering</u>	
10. Liefde	<u>Liefde & macht</u>	Hanna Bervoets, <i>Efter</i> (2014) Jan Wolkers, <i>Turks fruit</i> (1969)
11. Nederland en de wereld	<u>Cultuur & identiteit</u> <u>Migratie & globalisering</u>	
12. Ouders	<u>Familie & identiteit</u>	
13. Geloof	<u>Kennis & wetenschap</u>	Franca Treur, <i>Dorsvloer vol confetti</i>
14. Fictie en werkelijkheid	<u>Verleden & herinnering</u>	

Cursus 5. Lezen voor je lijst

De Leesclubs van LitLab zijn goed bruikbaar als verwerkingsopdrachten van gelezen boeken ter ondersteuning van het leesdossier. Het materiaal biedt daarnaast een goede voorbereiding op het mondelinge examen. Als u gebruik wilt maken van de Leesclubs, kunt u uw leerlingen in groepjes van 4-6 een keuze laten maken uit het [titelaanbod](#). Laat hen eerst paragraaf 15.3 'Een boek kiezen' uit het werkboek invullen. De leerlingen kunnen vervolgens op basis van hun antwoorden en voorkeuren een leesclub selecteren, met behulp van onderstaande keuzehulp.

Kies een LitLab Leesclub op basis van genre

Genre	LitLab Thema
Familie	Familie & identiteit
Historisch	Verleden & herinnering
Oorlog	Verleden & herinnering
Psychologisch	Waan & werkelijkheid Ziek & gezond Kennis & wetenschap
Romantisch	Liefde & macht
Sociaal/politiek	Utopie & dystopie Activisme & engagement Migratie & globalisering
Spanning	Schuld & criminaliteit

Kies een LitLab Leesclub op basis van onderwerp

Onderwerp	LitLab Leesclub
Actuele kwesties	Het tegenovergestelde van een mens van Lieke Marsman
Andere culturen	Hoe ik talent voor het leven kreeg van Rodaan Al Galidi
Andere landen	Onder de paramaribo van Johan Fretz
Broers en zussen	Eén mens is genoeg van Els Beerten
Coming of age	De belofte van Pisa van Mano Bouzamour
Drugs	Efter van Hanna Bervoets
Geloof	Dorsvloer vol confetti van Franca Treur
Historische gebeurtenissen	En we noemen hem van Marjolijn van Heemstra
Homoseksualiteit	Ivanov van Hanna Bervoets
Klassiekers uit de Nederlandse literatuur	Turks fruit van Jan Wolkers
Leven en dood	Daan & Nadi van Esther Walraven
Liefde	Turks fruit van Jan Wolkers
Misdaad, geweld en criminaliteit	Schuld van Walter van den Berg
Moderne technologie	Klont van Maxim Februari
Multiculturele samenleving	Het gym van Karin Amatmoekrim
Ouders en kinderen	Tirza van Arnon Grunberg
Oudheid	Het wit en het purper van Willemijn van Dijk

Psychische aandoeningen	<i><u>Dagen van gras</u></i> van Philip Huff
Reizen	<i><u>De mensengenezers</u></i> van Koen Peeters
Sport	<i><u>Ventoux</u></i> van Bert Wagendorp
Toekomstige werelden	<i><u>De goede zoon</u></i> van Rob van Essen
Tweede Wereldoorlog	<i><u>Kinderjaren</u></i> van Jona Oberski
Vriendschap	<i><u>Ventoux</u></i> van Bert Wagendorp
Waargebeurde verhalen	<i><u>Hoe ik talent voor het leven kreeg</u></i> van Rodaan Al Galidi
Zeevaart	<i><u>Gebrek is een groot woord</u></i> van Nina Polak
Zelfdoding	<i><u>Het smelt</u></i> van Lize Spit
Ziekte en handicaps	<i><u>Hersenschimmen</u></i> van J. Bernlef